GENÇLERİN GÖZÜYLE GEÇMİŞTEN GELECEĞE BALKANLAR KONGRESİ

(16-17 KASIM 2022/ANKARA)

KONGRE BİLDİRİ TAM METİN KİTABI

EDİTÖR
DOÇ. DR. GÜRAY ALPAR

STRATEJİK DÜŞÜNCE ENSTİTÜSÜ SDE INSTITUTE OF STRATEGIC THINKING

ANKARA 2023

GENÇLERİN GÖZÜYLE GEÇMİŞTEN GELECEĞE BALKANLAR KONGRESİ (16-17 KASIM 2022/ANKARA) KONGRE BİLDİRİ TAM METİN KİTABI

EDİTÖR
DOÇ. DR. GÜRAY ALPAR

ISBN: 978-605-70881-9-2

Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları ®
(The Licence Number of Publicator: 48294)
TR: +90 312 473 80 41 E posta: sde@sde.org.tr www.sde.org.tr

Bu kitabın tüm hakları Stratejik Düşünce Enstitüsüne aittir.
İzinsiz kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.
Kitapta bulunan eserlerin yasal ve etik sorumluluğu yazarlara aittir.
SDE Publications- 2023©

Yayın Tarihi: 13.01.2023

Baskı Hazırlık
Karınca Ajans

Adres: Dr. Mediha Eldem Sokak 56/1 Kızılay/Ankara
Tel: 0 312 431 54 83 / Faks: 0312 431 54 84
www.karincayayinlari.com
info@karincaajans.net

Basım Yeri: Hazar Matbaacılık
Sertifika No: 48999
Adres: Kazım Karabekir Cad. Kültür Çarşısı No.7/56-57 Altındağ/Ankara

GENÇLERİN GÖZÜYLE GEÇMİŞTEN
GELECEĞE BALKANLAR KONGRESİ
THROUGH THE EYES OF YOUNG PEOPLE BALKANS
FROM PAST TO FUTURE

BİLİM KURULU (Advisory Board)
Doç. Dr. Güray ALPAR/*SDE Başkanı*
Prof. Dr. Tevfik ERDEM/*SDE İç Politika ve Hukuk Koordinatörü / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Prof. Dr. Abuzer PINAR/*SDE Ekonomi ve Finans Koordinatörü / Ankara Medipol Üniversitesi*
Prof. Dr. Ayten Koç AYDIN/*Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Durmuş BOZTUĞ
Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ/*Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi*
Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu ÇENGEL/*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Prof. Dr. Oktay TANRISEVER/*Orta Doğu Teknik Üniversitesi*
Prof. Dr. Sezer AKARCALI/*Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Fırat PURTAŞ/*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Prof. Dr. Hacer HÜSEYOVA/*Azerbaycan*
Doç. Dr. Almaral MALDİBEK/*Kazakistan*
Doç. Dr. Merve Karacaer Ulusoy/*Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
Doç. Dr. Halid ÜVEYSİ/Filistin, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi*
Doç. Dr. Alexander SOTNİCHENKO/*Rusya, Rusya Federasyonu Bilim ve Kültür Merkezi Başkanı*
Doç. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA/*Kırgızistan*
Dr. Gökberk DURMAZ/*SDE Uluslararası İlişkiler Uzmanı, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi*
Dr. Denys ZOLOTAROV/*Ukrayna*
Dr. Kainar KALDYBAY/ *Kazakistan*
Dr. Sebva ABDULLA/*Kuzey Makedonya*
Dr. Marıam SULKHANİSHVİLİ/*Gürcistan*
Dr. Keisuke WAKIZAKA/*Japonya*

YÜRÜTME KURULU (Coordinators)
Sinan TAVUKCU/*SDAV Başkanı*
Alper TAN/*SDE Başkan Yardımcısı*
Aslı Nur ÇANAKÇI/*SDE Araştırmacı Asistan*
Betül Yaren ÖZER/*SDE Araştırmacı Asistan*
Dilara ÖNEŞ/*SDE Araştırmacı Asistan*
Duygu ÖZDEMİR/*SDE Araştırmacı Asistan*
Lisan ALKAN/*SDE Araştırmacı Asistan*
Melike BAYRAK/*SDE Araştırmacı Asistan*
Merve KILIÇ/*SDE Araştırmacı Asistan*
S. Ayşe YILDIRIM/*SDE Araştırmacı Asistan*

Kosova'da Devlet İnşası ve Plaka Krizi

Dr. Huriye YILDIRIM ÇINAR*

Özet

SSCB'nin yıkılmasının ardından kutupluluk tartışmalarının hâkim olduğu uluslararası sistemde güvenlik algılamalarında değişiklikler gözlenmeye başlamıştır. Batılı perspektifin yoğun olduğu yeni güvenlik algılamalarında artık küresel sisteme yönelik komünizm tehdidini terörizm ve zayıf devletler almıştır. Bu minvalde Batılı aktörler bu tehdidin bertaraf edilmesi için "devlet inşası" kavramına daha çok vurgu yapmaya başlamıştır. Bu aktörler bu kavram çerçevesinde geliştirdikleri yeni müdahaleci politikalarıyla dünyanın birçok yerinde nüfuz alanları yaratmaya çalışmıştır. Bu dönemde Kosova'da yaşananları da kendi güvenlik ve istikrarına tehdit olarak yorumlayan NATO, BM, AB ve ABD gibi aktörler 1999 yılından itibaren Kosova'da bir devlet inşası sürecine yönelmiştir. Gelinen noktada "egemen devlet üzerinde vesayet" örneği olarak anılan Kosova'da başarılı bir devlet inşası gerçekleştiği söylenemez. Ülke siyasi, ekonomik, askeri ve sosyo-kültürel birçok sorunla mücadele etmektedir. Ayrıca Kosova'yı bir devlet olarak tanımayan ve tanınmasını engellemeye çalışan Sırbistan ülkede yaşayan Sırplar üzerinden burada çözülmesi oldukça güç sorunlara neden olmaktadır. Son dönemde yaşanan plaka krizi de bu sorunlara bir örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Devlet İnşası, Kosova, Plaka Krizi.

* TASAM Afrika Enstitüsü Eş-direktörü, yildirim.huriye@gmail.com, ORCİD: https://orcid.org/0000-0003-3052-617X.

State Building and Plate Crisis in Kosovo

Abstract

After the collapse of the USSR, changes in security perceptions began to be observed in the international system dominated by polarity discussions. Threats of Terrorism and weak states have replaced the threat of communism to the global system in the new security perceptions where the Western perspective is intense. In this respect, Western actors have started to put more emphasis on the concept of "state building" in order to eliminate these new threats. These actors tried to create spheres of influence in many parts of the world with the new interventionist policies they developed within the framework of this concept. Actors such as NATO, the UN, the EU and the USA, who interpreted the events in Kosovo as a threat to their own security and stability during this period, have turned to a state-building process in Kosovo since 1999. At this point, it cannot be said that a successful state-building has taken place in Kosovo, which is referred to as an example of "tutelage over the sovereign state". The country is struggling with many political, economic, military and socio-cultural problems. In addition, Serbia, which does not recognize Kosovo as a state and tries to prevent its recognition, causes problems that are difficult to solve over the Serbs living in the country. The recent plate crisis is an example of these problems.

Keywords: State Building, Kosovo, Plate Crisis.

Giriş

Soğuk Savaşın ardından uluslararası toplumda güvenlik algılamalarında önemli değişiklikler gündeme gelmiştir. Bu süreçte Soğuk Savaş döneminde uluslararası sisteme yönelik tehdit olarak tanımlanan komünizmi yerini terörizm almıştır. Diğer bir değişiklik ise devletlerin uluslararası güvenliğe yönelttikleri tehdit algılamalarıyla ilgilidir. Soğuk savaş döneminde totaliter ve otoriter güçlü devletlerin piyasalara ve bireylerin yaşam tarzlarına yönelik müdahaleleri birer tehdit olarak görülüp, bu durum bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise bilhassa Batılı aktörler ve onların etkisi altındaki uluslararası örgütler tarafından uluslararası sistemi asıl tehdit eden unsurun zayıf/başarısız devletler olduğu vurgusu yapılmıştır. Uluslararası sisteme tehlike arz eden bu zayıf devletleri güçlendirmeye yönelik "devlet inşası" kavramı gündeme getirilmiştir. Hatta öyle ki Dünya Bankası 1997'de kavramı içeren ilk belge sıfatına sahip "Dünya Bankası Raporu: Değişen Dünyada Devlet" başlıklı raporda devlet inşasının önemine değinmiştir. Bu süreçten sonra da ABD ve Birleşik Krallık başta olmak üzere Batılı büyük güçler devlet inşası kavramı hususunda çalışmalara ağırlık vermiştir.

Devlet inşası kavram olarak yeni idari kurumların oluşturulması ve var olanların güçlendirilmesi anlamına gelmektedir. Fukuyama'nın bu tanımından anlaşılacağı üzere iki tür devlet inşasından bahsetmek mümkündür. İlki yeni kurulan bir devletin inşa edilmesi, ikincisi ise zayıf ve yetersiz bulunan bir devletin idari kurumlarının yeniden yapılandırılmasıdır.

SSCB'nin yıkılması ardından büyük bir dönüşüm yaşayan Balkanlar'daki gelişmelerin büyük bir kısmının açıklanabilmesi için devlet inşası kavramının anlaşılması oldukça kritiktir. Bağımsızlığını 17 Şubat 2008 tarihinde ilan eden Kosova'nın yaşadığı siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel sorunlar ve Sırbistan ile yaşadığı krizlerin irdelenmesinde devlet inşasının niteliğine yönelik çıkarımlara ihtiyaç uyulmaktadır. Geçtiğimiz yıl yaşanan ve uluslararası toplum tarafından da endişeyle takip edilen Kosova ve Sırbistan arasındaki sorunlardan birisi olan "plaka krizini" de Kosova'nın bağımsızlık sonrası devlet inşasında yaşanan sorunların bir sonucu olarak görmek mümkündür. Plaka krizinden hareketle Kosova'nın bağımsızlık sonrası süreçte yaşadığı sorunları devlet inşası perspektifinden açıklayan bu çalışma iki bölümden oluşacaktır. İlk bölümde devlet inşasına yönelik geniş bir kavramsal analiz yapılacaktır. İkinci bölümde ise Eylül 2021 tarihinde patlak veren plaka krizine neden olan Kosova'nın bağımsızlık sonrası devlet inşasına yönelik çıkarımlara yer verilecektir.

1. Devlet İnşası: Kavramsal Bir Tartışma

Siyaset Biliminde devletin tanımı ve varlık nedeni hakkında literatürdeki tartışmalar uzun yıllardır devam etmekte, genel geçer bir tanım üzerinde mutabakat sağlanamamaktadır. Ancak devlerin tanımı hakkında sıkça atıfta bulunulan 1933 tarihli "Montevideo Devletlerin Hak ve Görevlerine Dair Sözleşmenin" birinci maddesinde devletlerin şu unsurlara sahip olması gerektiği belirtilmektedir: kalıcı bir nüfus, belirli ve sınırlandırılmış bir bölge, hükümet ve devletin diğer devletlerle ilişkiye girme kapasitesi (Azarkan, 2016:1057). Buna göre uluslararası sistemde bu dört unsura sahip olan birim devlet olarak adlandırılabilmektedir.

Devletin tanımıyla ilgili tartışmalar sürerken, diğer yandan devletin var oluş nedenlerine yönelik başka bir tartışma daha devam etmektedir. Genel olarak bir devletin şu beş işlevi yerine getirmesi konusunda bir görüş birliğinden bahsedilebilinir:

Vatandaşları kapsayan bir yönetim yaratmak için karar alma süreçlerine katılımı sağlamak

Vatandaşlarına karşı içeriden ya da dışarıdan gelebilecek tehditleri bertaraf edip, güvenliği sağlamak

İstisnasız tüm bireyler için eşitlik ve adaleti sağlamak

İnsanların onurlu bir şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan sosyal hizmetleri sağlamak

Ekonomik yaşamı adil kılıp, işler hale getirecek mevzuatlar oluşturmak (Jessop, 2011:180-192)

Bu beş işlevi yerine getiremeyen devletlerin başarılı sayılıp sayılamayacağı hususunda literatürde başka tartışmaları da ateşlemiştir. Joel Migdal devletin zayıflığının sebebi olarak toplumun gücünü görmektedir. Farklı toplumsal kesimleri devletin kurumları ve hizmet verdiği sınırlara bağlayıp entegre edemeyen zayıf devletlerde kabile, etnisite ve mezhep gibi bağlar daha ağır basarak devletin gücünü aşındırabilmektedir (Aktaran: Kaygusuz, 2014: 37). Devletin bu zayıflığı durumu ve küresel sisteme etkilerinin de tartışılması uluslararası camiada dekolonizasyon sürecinin başladığı 1950'lerden itibaren "azgelişmişlik söylemleri" kapsamında yer almıştır. Bu tartışmalar sonucunda birçok eski kolonici devletler ve bunların oluşturduğu kimi uluslararası örgütler yeni bağımsız ve az gelişmiş ülkelere yönelik kalkınma yardımlarıyla neokolonyal müdahale edebilmelerinin yolunu açmıştır. Bu dönemin az gelişmişlik söylemleri 1990'larda ise "başarısız/zayıf devlet" tartışmasına evrilerek devam etmiştir. 11 Eylül sonrasında ise bu başarısız/zayıf devletlerin küresel güvenliğe büyük bir tehdit olduğu düşüncesi güç

kazanmıştır. Öyle ki ABD Başkanı Bush Haziran 2002'de Westpoint konuşmasında önleyici savaş doktrinini açıklamıştır. Bu doktrin sonrasında uluslararası güvenliğe tehdit olabileceği düşünülen bir unsur olarak görülen kimi zayıf devletlere karşı müdahale hakkının müdahale zorunluluğuna dönüştüğü görülmektedir (Fukuyama, 2015: 130).

Soğuk Savaşın sonundan itibaren uluslararası sistemde değişen egemenlik ve güvenlik kavramları, başta Küresel güneydekiler olmak üzere bağımsızlığını henüz en fazla yarım asır önce kazanmış olan bu genç devletleri uluslararası güvenlik politikalarının odağına yerleştirmiştir. Çünkü realizmin ağırlıklı olduğu Batılı Güvenlik anlayışı devlet merkezlidir ve daha çok Batılı büyük güçlerin güvenliğini öncelemektedir. Batılı güvenlik uzmanlarına göre Küresel Güneydeki devletlerin henüz devletleşme süreçlerini tamamlayamamış zayıf yapıları, başta radikalizm ve terörizm olmak üzere küresel güvenliği tehdit eden birçok unsur bünyelerinde barındırabilmektedir. Bu devletlerin bahsedilen güvenlik tehditlerini tek başlarına bertaraf edebilme becerisi olmadığı için büyük güçler tarafından desteklenerek ve hatta müdahale edilerek güçlendirilmesi gerekmektedir. Batılı realist güvenlik perspektifiyle yaratılan bu ortamda küresel güvenliğin en önemli koşulu Batılı, liberal, modern ve güçlü devlet niteliklerinin bahsi geçen ülkelere kazandırılmasıdır. Bu minvalde 1990ların başından itibaren "devlet inşası" kavramı uluslararası gündemde sıkça yer almaya başlamıştır. Hatta öyle ki Dünya Bankası 1997'de kavramı içeren ilk belge sıfatına sahip "Dünya Bankası Raporu: Değişen Dünyada Devlet" başlıklı raporda devlet inşasının önemine değinmiştir (Aktaran: Kaygusuz, 2014). Bu süreçten sonra da ABD ve İngiltere başta olmak üzere Batılı büyük güçler devlet inşası kavramı hususunda çalışmalara ağırlık vermiştir.

Devlet inşası kavram olarak yeni idari kurumların oluşturulması ve var olanların güçlendirilmesi anlamına gelmektedir (Fukuyama, 2015: s.17). Fukuyama'nın bu tanımından anlaşılacağı üzere iki tür devlet inşasından bahsetmek mümkündür. İlki yeni kurulan bir devletin inşa edilmesi, ikincisi ise zayıf ve yetersiz bulunan bir devletin idari kurumlarının yeniden yapılandırılmasıdır. Jones'a göre devlet inşasına yönelik ana akım yaklaşımlar daha çok kurumları merkeze alarak kurumları ve kapasitelerini etkileme potansiyeli olan sosyal çatışma süreçlerini göz ardı ederler. Tarihsel olarak incelendiği zaman devlet kurumları toplumsal güçler arasındaki güç ve kaynaklar üzerindeki mücadelelerin bir ürünüdür. Ayrıca bu devlet inşası süreçleri çoğu zaman toplumsal güçlerin rekabeti yanında bölgesel ve küresel durum ve gelişmeler tarafından da şekillendirilmiştir (Jones, 2010: s. 549, 550). Diğer yandan uluslararası aktörler tarafından herhangi bir devlet inşası sürecine yapılan müdahale veya destek o toplumun belli bir kısmında memnuniyet yaratırken geri kalanında büyük tepkilere de neden olabilir. Bu nedenle ya-

bancı aktörlerin müdahil olduğu devlet inşa süreçlerinin toplumsal çatışmalara neden olma olasılığının yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilinir.

Devlet inşası kavramının değişim göstererek yeniden gündeme gelmesi yukarıda da değinildiği gibi 11 Eylül sonrası süreçte görülmektedir. Bu süreçte barış inşası/koruma operasyonları sonrası devlet kurumları oluşturulması ve yenilenmesinde ya da uluslararası güvenliğe risk oluşturacağı düşünülen zayıf devletlere müdahale sürecinde devlet inşası kavramı siyasi tartışmalara konu olmuştur (Rahman, 2019: 87). Devletlerin egemenlik haklarının sorgulandığı bu tartışmalarda çoğunlukla devlet inşasında dışarıdan müdahalenin sonuçlarının ne olacağı sorusuna odaklanılmıştır. Bu tartışmalar neticesinde literatürde bazı yazarlar devlet inşasının içeriden ve dışarıdan yapılan olmak üzere iki türü bulunduğuna değinmiştir. (Zoe Scott, 2007:7). Devlet inşasının dışarıdan yönlendirilmesinde genellikle o devletin bu inşa süreci için finansal kaynakları ve teknik bilgilerinin kısıtlı olması etkili olmuştur. Ancak bu sürecin olumsuz sonuçlara neden olmaması için dış aktörlerin etkilerinin sınırlı olması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Devlet inşasının o devletin tarihi, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel koşulları titizlikle göz önünde bulundurularak yerel aktörlerin çıkarlarının ön planda olacağı şekilde planlanması gerekmektedir. Diğer türlü yabancı aktörlerin domine ettiği bir devlet inşasında o devletin kurumları ve yetkililerinin arka planda kalması ya da bu unsurların yabancı aktörlerin çıkarına çalışması nedeniyle gerçek bir bağımsızlık ortamına ulaşılamamaktadır.

2. Kosova'da Devlet İnşası ve Plaka Krizi

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin 1974 Anayasasında göre ülke altı federe cumhuriyet (Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ) ve iki özerk eyaletten (Kosova-Metoya ve Voyvodina) oluşmaktaydı. Yine bu anayasaya göre ülkenin kurucu unsurları Sırplar, Hırvatlar, Slovenler, Makedonlar, Karadağlılar ve Boşnaklardır. Diğer etnik gruplar ise azınlıklar olarak tanımlanmıştır. Bu iki grubu birbirinden ayıran unsur self determinasyon hakkıdır. Kurucu unsurların self determinasyon hakkı tanınırken, azınlıklara bu hak tanınmamıştır (Azarkan, 2016).

1980'ler itibarıyla Yugoslavya'da milliyetçilik yükselmeye başlamıştır. Bunun akabinde ülkede çeşitli etnik gruplar içerisinde milliyetçi projeler gündeme gelmeye başlamıştır. Bu projelerden birisi olan "Büyük Sırbistan" Slobodan Miloseviç tarafından oluşturulmuştur (Sancaktar, 2018:1). Miloseviç 1989 yılında Sırbistan Cumhurbaşkanı olarak iktidara gelmiştir. İktidara gelir gelmez Kosova'nın özerkliği iptal etmesi ülkede büyük bir kaosa neden olmuştur. Sırpların Arnavut halkına artan baskı ve şiddetler eylemleri

sonrasında 1998 yılında ABD ve Avrupalı devletler Sırbistan'a Kosova'dan askerlerini çekmesi yönünde bir ültimatom vermiştir. Ancak Miloseviç'in bu ültimatomu kabul etmemesi ve Arnavutlara karşı zulmünü sürdürmesi sonucunda 24 Mart 1999 tarihinde 13 NATO üyesi BM onayını beklemeden Yugoslavya'yı bombalayarak ülkeye müdahaleyi başlatmıştır. Miloseviç bu müdahaleye karşı fazla direnemeyip 10 Haziran 1999 tarihinde NATO barış şartlarının bulunduğu taslağı kabul edeceğini bildirmiştir (Oduncu, 2019: 6).

Ateşkesin ardından BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı kararı neticesinde Kosova'da "BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu" oluşturulmuştur (Çevikbaş, 2011:123). Bu misyonun başkanının Kosova Meclisinin onayladığı kanunları veto etme yetkisi bulunmaktaydı. Ayrıca bu dönemde Kosova hala Sırbistan'ın bir parçasıydı. Bu da Kosova'nın statüsüyle ilgili bir karmaşaya neden olmaktaydı. Şubat 2006'da BM'nin öncülüğünde bölgenin statüsüyle ilgili görüşmeler başlamıştır. Sırbistan Kosova'nın ülkenin bölünmez bir parçası olduğu iddiasından taviz vermemiştir. Ancak uluslararası toplumda Kosova'nın ayrı bir devlet olarak tanınması gerektiği düşünceleri güç kazanmaya başlamıştır. Sonuçta 26 Ocak 2007 tarihinde BM Kosova Temsilci Martti Ahtisaari tarafından ilan edilen bir planda Kosova'ya "uluslararası toplumun gözetimi altında bağımsızlık" verilmesi önerilmiştir (Abdurrahmanlı, 2021:384). 17 Şubat 2008 tarihinde ise Kosova tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. 4 yıl sonra ise Kosova devlet kurumlarının kontrolü BM'den Kosova yönetimine geçmiştir.

Günümüzde Sırbistan ve Rusya Federasyonu Kosova Devletinin uluslararası toplum tarafından tanınmasına şiddetle karşı çıkmaktadır. Hatta Sırbistan, Kosova'nın tanınmasına engel olabilmek için BM Genel Kurul'undan Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova'nın bağımsızlık bildirilisinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığını değerlendirmesini talep etmiştir. Sırbistan'ın bu talebi üzerinde BM Genel Kurulunun 8 Ekim 2008 tarihli ve 63/3 sayılı kararı sonrasında Uluslararası Adalet Divanı Kosova'nın bağımsızlığını değerlendirmiştir (Şahin, 2015: s.526). 20 Temmuz 2010 tarihinde mahkeme tarafından açıklanan kararda Kosova'nın bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygun olduğu bildirilmiştir. 2022 yılı itibarıyla ise 117 devlet Kosova'yı tanımaktadır. AB içerisinde ise Kıbrıs, Yunanistan, İspanya, Slovakya ve Romanya Kosova'yı tanımamaktadır. Bu nedenle Kosova'nın AB'ye tam üyelik talebi yapılamamaktadır. Ancak Avrupa Komisyonu Kosova statüsüyle ilgili Birlikte ortak bir anlayışın olmamasının AB'nin Kosova ile somut ilişkiler geliştirmesine engel olmadığını belirtmektedir (Anadolu Ajansı, 2022).

AB'nin Kosova devlet inşasında önemli bir aktör olduğunu söylemek mümkündür. AB Kosova ile imzaladığı anlaşmaları ve ülkeyi dahil ettiği prog-

ramlarla burada Avrupa perspektifinin hâkim olduğu, demokratik ve hukukun üstünlüğünün kabul edildiği bir devlet inşa etmeye çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda AB ilk olarak 2006 yılında Kosova'yı "İstikrar ve Ortaklık Sürecine" dahil etmiştir. Bağımsızlık sonrasında AB, "AB Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu" (EULEX) çerçevesinde ülkede hukuk, yargı, polis gücü ve gümrük gibi alanlarda faaliyet göstermeye başlamıştır. Ekim 2015'te ise AB ve Kosova arasında "İstikrar ve Ortaklık Anlaşması" imzalayarak ülkede ekonomi, siyaset, hukuk ve insan hakları alanlarında reformlar yapılmasını teşvik etmiştir (EuroNews, 2015).

Sırbistan ve Kosova arasındaki anlaşmazlığın devlet inşasına ve bölge güvenliğine olumsuz etkileri nedeniyle AB, Mart 2011'de iki ülke arasında ilişkilerin normalleştirilmesi amacıyla teknik diyalog süreci başlatmıştır. Bu müzakere süreci teknik ve siyasi konular olmak üzere iki bölümde sürdürülmüştür. Teknik konular üniversite diplomalarının tanınırlığı, tapu-kadastro kayıtları ve araç plakaları gibi başlıklardan oluşmaktadır. Siyasi konuları kapsamında tartışılan "Sırp Belediyeler Birliği" kurulması meselesi ise Belgrad ve Priştine yönetimleri arasında büyük bir anlaşmazlığa neden olmaktadır (Duman, 2022). Kosova bu konunun Kosova Anayasasına aykırı olduğunu ısrarla vurgulamaktadır (Kosova Port, 2022). Kosova Yönetimi bu birliğin ancak bir dernek statüsünde olabileceğini belirtmektedir. Ancak Sırbistan ise bu birliğe bir yürütme yetkisi verilmesi ve kendi meclis ve polis gücünün olması gerektiği konusunda ısrarcı davranmaktadır.

Sırbistan'ın bu ısrarcı tutumunu esasında Kuzey Kosova Sorunu olarak anılan mesele ile beraber değerlendirmek yerinde olacaktır. Kosova'nın kuzeyinde Sırpların yoğunluklu olarak yaşadığı yerleşim birimleri vardır. Buradaki Sırplar Kosova ve Sırbistan arasındaki sınırları siyasi değil idari sınırlar olarak görmektedir. Kuzeydeki Sırplar Kosova kurumlarıyla bütünleşmek yerine Sırbistan desteğiyle paralel yapılar oluşturmaya çalışmaktadır. Bu nedenle 2011 yılı yazında Kuzey Kosova'yı Sırbistan'a bağlayan iki sınır kontrol noktasında Kosova devletine bağlı memurların yerleştirilmesi kararı Sırplar tarafından şiddetle protesto edilmiştir. Bu protestoların ardından sınır kapılarında Arnavut polisler ve Sırplar arasında gerginlik yaşanmıştır.

Kuzeyde yaşanan bu gerginlikler sonrasında agresif politikalarıyla da gündeme gelen Başbakan Albin Kurti Sırbistan'a her konuşa mütekabiliyet uygulama kararı almıştır. Bu kapsamda Kurti, 15 Eylül 2021 tarihinde Sırbistan plakalarının Kosova'da kullanılmasına yönelik anlaşmanın süresi geçen erteleme kararını yenilememiştir. Söz konusu anlaşma 2011 yılında imzalanmış. 2016'ya kadar uygulama ertelenmiştir. Daha sonra ise erteleme kararı 15 Eylül 2021'e kadar uzatılmıştır. Bu karar sonrasında bölgede tansiyon yine yükselmiş, Kuzey Kosova'da paramiliter gruplar barikatlar kurmuştur (Pomak, 2022).

Ayrıca Kurti, Sırbistan'ın ülkenin kuzeyinde siyasi etkisini kırmaya yönelik başka girişimlerde de bulunmuştur. 16 Ocak 2022'de Priştine Yönetimi, Sırbistan'ın kuzeyde anayasaya referandumu için sandık kurmasını engellemiştir. Sonrasında ise 3 Nisan 2022'deki Sırbistan seçimlerinin Kosova'nın kuzeyinde de yapılmasının önüne geçilmiştir. Bu gelişmeler bölgede Sırbistan etkisinin azaldığı yorumlarına konu olurken plaka krizi yeniden gündeme gelmiştir (Pomak, 2022). Sırp plakalarının Kosova'nın kabul ettiği plakalarla değiştirilmesi için 31 Temmuz'a kadar ek süre tanıması bölgede yine gerginlikleri ateşlemiştir. Bu gerginliklere uluslararası tepkiler de oluşmuş, AB ve ABD Kosova Hükümetinden plaka düzenlemesiyle ilgili kararlarını ertelemesini talep etmiştir. Priştine'nn bu talepleri kabul etmesi uluslararası toplum tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

Bu arada belirtmek gerekir ki Kosova'nın plaka uygulama kararı Sırbistan'ın Kosova vatandaşlarına yönelik uygulamalarına yönelik mütekabiliyet esasları çerçevesinde alınan bir karardır. 18 Ekim 2022 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'de UNMIK'in 6 aylık raporu tartışılmıştır. Antonio Guterres sert söylemlerin gerilimi tırmandıracağı uyarısında bulunarak, AB ve ABD diplomatik girişimlerinin sonuç vermesini umduğunu belirtmiştir (Mazrek, 2022). Gelinen aşamada, uluslararası aktörlerin de tesisiyle Kosova Devletleri plaka sorununa yönelik olarak aşamalı bir uygulama kararı almıştır. Buna göre Kosova yönetimi Kosova'nın uygun gördüğü plakaya sahip olmayan plaka sahiplerine:

21 Kasım'dan itibaren 21 Ocak 2023 tarihine kadar 150 Euro tutarında para cezası

21 Ocak-21 Nisan 2023 tarihleri arasında test plakalarının verilmesi

21 Nisan 2023'ten itibaren Kosova plakası olmayan araçların trafiğe çıkışının tamamen yasaklanacağını duyurmuştur (TGRT Haber, 2022).

21 Kasım'da uygulama başlayacağı zaman Kurti Kosova plakası olmayanlara 48 saatlik bir ek süre tanımıştır (Hürriyet, 2022). Ardından ise plakaların uygulanmasına yönelik yukarıda bahsedilen aşamalı süreç başlamıştır.

Sonuç

Kosova uluslararası sistemde "egemen devlet üzerinde vesayet örneği" olarak nitelendirilmektedir. 1999 NATO müdahalesi sonrasında Kosova'nın devlet inşası büyük ölçüde NATO, AB, BM ve ABD gibi dış aktörler tarafından şekillendirilmiştir. Ancak literatürdeki birçok tartışmada da belirtildiği üzere devlet inşasının dış aktörler tarafından yönlendirilmesi ulusal ve uluslararası alanda çeşitli sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Koso-

va'da da toplumsal ve tarihsel realitenin devlet inşası sürecinden dışlanması ülkede siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel sorunlara neden olmuştur. Gelinen noktada ülkede derin bir işsizlik, yoksulluk ve sosyal hizmetlerin yetersizliği sorunları mevcuttur. Bu nedenle ülke gençlerinin büyük bir kısmı başta Avrupa ülkelerine olmak üzere iltica etmeye çalışmaktadır. Sırplar ve Arnavutlar arasındaki çatışmalar nedeniyle yaklaşık 228.000 kişi yerlerinden edilmiş ve bunların sadece 22.906'sı geri dönebilmiştir. Ülkede yargı alanındaki sorunlar toplumda derin bir güvensizlik hissi yaratmakta, bu güvensizlik ortamında Sırplar ve Arnavutlar gibi etnik gruplar arasındaki gerginlik alevlenmektedir. 2007-2010 yılları arasında iktidarda olan Hashim Thaci önceliklilerinden birisinin devlet inşası olduğunu belirtmişse de konuyla ilgili çok fazla gelişme yaşanmamıştır. Diğer yandan Kuzey Kosova sorunu ve Priştine-Belgrad arasındaki anlaşmazlıklar içinden çıkılamaz bir hal olarak uluslararası bir krize evrilmiştir.

Kosova'daki gerek ulusal gerekse uluslararası krizlerin çözümü için mutlaka devlet inşası sürecinin ihtiyatla yönetilmesi gerekmektedir. Bu süreçte hem Kosova devleti hem de devlet inşasına destek veren uluslararası aktörlerin şeffaflık, hesap verilebilirlik, yolsuzlukla mücadele, etnik çatışmaların yatıştırılması, tarihsel ve toplumsal uzlaşı gibi konulara ağırlık vermesi hayati değere haizdir.

Kaynakça

Jessop, Bob. (2011). Nation and state. Europe in a Global Context, 180.

Kaygusuz, Ö. (2014). Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik: Güçlü Devlet Arayışının Kuramsal ve Siyasal Açmazları. Uluslararası Hukuk ve Politika, (39), s.27-61.

Fukuyama, Francis (2015). Devlet İnşası (2. Basım) (T. Çolak, Çev.). İstanbul, Profil Yayıncılık.

Rahman, M. M. (2019). The US state-building in Afghanistan: An offshore balance?. Jadavpur Journal of International Relations, 23(1),s. 81-104.

Scott, Zoe. (2007). Literature review on state-building. Governance and Social Development, 2-44.

Azarkan, Ezeli. (2016). Devletlerin Tanınması ve 1933 Montevideo Sözleşmesi. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 15(4).

Sancaktar, Caner. (2018). Yugoslavya'nın Yıkılışında Sırp Milliyetçiliğinin Rolü. In IX. IBANESS Congress Series, Edirne/Turkey.s. 1-11).

Oduncu, Tunahan (2019). 1999 Kosova Krizi ve NATO'nun Kosova Müdahalesi. Bucak İşletme Fakültesi Dergisi, 2(1), 1-15.

Çevikbaş, Ahmet. (2011). Müttefik Güç Harekâtı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO›nun Kosova›ya Yönelik Harekâtının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakış Açılarından Değerlendirilmesi. Savunma Bilimleri Dergisi, 10(2), 18-57.

Abdurahmanlı, Elvin (2021). Kosova, Kırım ve Dağlık Karabağ'ın Ayrılmalarının Uluslararası Hukukun Tanıma Kurumu Açısından Değerlendirilmesi. Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(2), 379-403.

Şahin, Seçil. (2015). Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Uluslararası Adalet Divanı Kararı ve Self Determinasyon İlkesi Çerçevesinde İncelenmesi. Ankara Barosu Dergisi, (3), 520-533.

Mazrek, Sibel (2022). "Kosova ile Sırbistan Arasında Yeni Bir Gerginlik Bekleniyor mu?". https://www.ankasam.org/kosova-ile-sirbistan-arasinda-yeni-bir-gerginlik-bekleniyor-mu/ (24.11.2022).

Pomak, Bayram (2022). "Balkanların Çözülmemiş Sorunu: Kosova-Sırbistan Gerginliği". https://perspektif.eu/2022/08/30/balkanlarin-cozulmemis-sorunu-kosova-sirbistan-gerginligi/ (23.11.2022)

Duman, Çağdaş. (2022). "Kosova'da Yaşayan Sırpların Durumu". https://www.ankasam.org/kosovada-yasayan-sirplarin-durumu/ (24.11.2022).

TGRT Haber (2022)." Kosova ve Sırbistan arasındaki plaka krizi çözüldü! İki ülke anlaşmaya vardı". https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/kosova-ve-sirbistan-arasindaki-plaka-2857128 (25.11.2022).

EuroNews (2022). "Kosova ile Sırbistan arasında kimlik kartlarıyla seyahat anlaşması uygulanmaya başladı". https://tr.euronews.com/2022/09/01/kosova-ile-sirbistan-arasinda-kimlik-kartlariyla-seyahat-anlasmasi-uygulanmaya-basladi (25.11.2022).

Hürriyet (2022). "Sırbistan ve Kosova plaka krizinde anlaştı". https://www.hurriyet.com.tr/dunya/sirbistan-ve-kosova-plaka-krizinde-anlasti-42176215 (24.11.2022).

KosovaPort (2022). https://www.kosovaport.com/osmani-sirp-belediyeler-birligine-yonelik-alman-taslagi-haberine-yalan-dedi/ (22.11.2022).

Anadolu Ajansı (2022). "AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, Kosova'da". https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-komisyonu-baskani-ursula-von-der-leyen-kosovada/2722375 (24.11.2022).

Euronews (2015)."AB ile Kosova İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalandı". https://tr.euronews.com/my-europe/2015/10/27/ab-ile-kosova-istikrar-ve-ortaklik-anlasmasi-imzaladi.